

Nadpis: *treskce kárá; obak jinak však; mstíli trestati* – 1 *chlieše* (imperf.) chtěla – 2 *káza* (aorist) přikázal, poručil – 3 *pochváli* pochválil, schválil – 4 *byť* kdyby – 9 *by ostály* odolaly by – 18: který vyznávají jen slovy, nikoli skutky – 21 *zastěrují* zastírají, zakrývají – 23 *litosti* slitování – 27 *smysly* názory, výroky – 30 *těžieře i těžieřky* obchodníky i obchodnice – 35 *rázil* radím ti – 37 *pomstí* potrestej – 38: tím se zbavíš velkého utrpení – 41 *vedeš* zastáváš; *právě* správně, spravedlivě

44 *tudiež* tamtéž – 48 *koférstvie* kostkárství, hru v kostky – 52 *zúfalého* zlého, nešlechetného – 56 *v otsudciech* v rozsudcích; *pravý* spravedlivý – 65: abys od toho neustoupila – 74 *právil* pravím ti

75-78 *uslyšešta... se zamútišta... se pokloništa... se vrátišta* (duál aoristu) uslyšely... zarmoutily se... poklonily se... vrátily se – 80 *přežtvajice* přežvykující, v duchu rozebírajíce – 81 *bieše* bylo – 82: šel jsem domů bez bloudění (a bez pochyb)

PROTIHUSITSKÉ SKLADBY

Mluvních (recitačních) skladeb používala k ideovému boji i strana reakční. Zjména v době, kdy husitství dosáhlo již velikých úspěchů na poli ideovém i válečném, reakce sahala stále víc k literárním zbraním, jsou si vědoma své slabosti. Přitom je po umělecké stránce charakteristické, že protihusitské skladby přešly v časovém průběhu od tradičního verše osmislabičného k verši bezrozměrnému, který se později stal příznačným pro recitační (mluvní) poezii vůbec. To názorně dokládá, jak se reakce snažila využívat k propagačním účelům nových výrazových forem.

Události ze samého počátku revolučních bojů jsou vyličený v *Úlomcích rýmované kroniky české* z let 1419 a 1420. Tyto nepatrné zlomky protihusitské skladby, psané ještě tradiční veršovou formou, jsou zajímavé především tím, jak autor dovedl spojit tendenci se zdánlivě klidným, věcným vyprávěním. Třebaže jde o skladbu psanou z reakčního hlediska, zachycuje dobře dobovou náladu v detailních záběrech. – Sociální podklad protikladu mezi husitstvím a reakční stranou je odhalen v skladbě *Slyšte všickni, staří i vy, děti*. Husitům je např. vytýkáno, že nadělali kazatele z příslušníků neprivilegovaných stavů a dokonce dovolili kázat ženám (čímž byl učiněn průlom do středověké hierarchie, neboť se rušil protiklad mezi knězem a laikem). Po způsobu jiných podobných „žalob na husity“ končí modlitbou k bohu, aby vyplenil kacíře. Z hlediska veršového je zajímavé použití bezrozměrného verše.

Jako příklad na satiru reakční strany uvádíme skladbu *Zbarventí mnichové*, útočící na mnichy Filipa a Prokopa, kteří přešli v Soběslavi k pokrokové straně. Báseň využívá běžných prostředků satirického básnictví. Její verš je zvláštní tím, že (na rozdíl od celkové tendence bezrozměrného verše směřujícího k většímu počtu slabik než osm) je zde snaha vytvořit verš oscilující okolo sylabického jádra sedmislabičného.

Protějškem husitského Hádání Prahy s Kutnou Horou je skládání *Václav, Havel a Tábor*, zvané též *Rozmlouvání o Čechách r. 1424*. Je to rozsáhlá dialogická báseň, předhodnocující tradiční středověké spory stejně aktuálností obsahu, jako tvarem verše. V skladbě se kritizuje táborské učení a táborská životní praxe ve formě rozmlouvání mezi Václavem (představitelem římské strany), Havlem Vrtošem (typem rozkolísaného váhavce) a Tábořem. Rozmlouvající postavy jsou ostře individualizovány, takže báseň zaujme ještě dnes charakterizačním uměním. Aktuální obsah sblíží tuto skladbu s Hádáním Prahy s Kutnou Horou, je v ní

však použito bezrozměrného verše jako nové výrazové formy překonávající tradiční verš; souviselo to patrně se zaměřením na širší okruh publika. Jako ukázkou přinášíme začátek skladby, z něhož je patrný rámec sporu i autorovo charakterizační umění.

(ÚLOMKY RÝMOVANÉ KRONIKY)

Ale oni na Beránku
shrnuchu svú boží stránku;
na Táboře, jinde také,
jmiechu sňatky nejednaké.
5 U pokoře, v náboženství,
v lásce i v bratrském svorenství
jeden s druhým i vajéčko
dělil, i chleba maličko.
I krev boží přijímáchu,
10 tak po horách putováchu.
Řekl král Václav, když to zvěděl,
ktož tu byl, když mu pověděl:
Znamenajte pilně ten lid,
žeť učiní v zemi neklid,
15 jakž tu nyní s hólkami chodie,
v pokrytství když se rozplodie,
ežť válku velikú povedú,
a v bludy lidi uvedú.

Múdré to královo slovo
20 po tom, jakž řekl, bylo novo;
vé, brzo to se naplni,
když se v procesí shrnuli,
konšely jeho smetali
v Novém Městě, zmordovali,
25 z rathauzu nemilostivě.
Král se smúti žalostivě,
ež od té žalosti snide;
tak horšie šelma přijide.
Sebrachu se dosti v mále
30 v Praze, plačíc smrti krále;
kostely, kláštery také
i obrazy všelikaké,
ej, i stolice vybichu,
varhanám neodpustichu.

35 Majíc na tom málo dosti,
rozsypachu svatých kosti;
v tom oltáři i ornáti
musichu se dáti znáti.
Kartúsy klášter spálichu
40 a mnichy ven vyvodichu
řkúce: Hej na ty němice,
ležé jakž vepři v krmníce.
A na Křížkách tisíc mnoho
sebra se pak lidu toho,
45 lásku zevnitř okazujíc,
s hólkami sprostně putujíc.
Ihned Sigmund, uherský král,
slavné listy Čechóm jest slal,
mnohú řečí ozdobené,
50 aby i páni Pražené,
oněch búrek nechajíce,
v kostely nesahajíce,
řádem za král vzeli jeho
jakžto dědice pravého,
55 aby v zemi pokoj měli.
Když sú na to k němu jeli,
velmi se poddávajíce,
za pána přijímajíce,
s tím žádali pilně jeho,
60 by krev kalicha svatého
Kristovým ustanovením
dopustil bráti poddaným,
ež to svědčí svaté čtenie
i skutky cérkve prvotnie,
65 mnozí doktorové světi,
král toho nechtě přijieti
vida, že se mu modléchu.
Čeho se bráni, pohřiechu
málo múdré rady maje,
70 potom to přijal pykaje.
A svátostí mnoho k tomu
i sbožie českého domu
rozdal vojsku velikému,
neprospěl úmyslu svému.
75 Krve vylitie mnohé vzjide,
nežli on k zemi přijide.

Radíť mudřec z mudrovánie:
 Přijmi rovné podávánie,
 ač chceš v tom ctný prospěch jmieti,
 80 potomť se muož jinak dieti.
 Běh ten v sobě se jmějieše,
 když král v Vratislavi bieše.
 I kázal konšely stieti,
 měštěnána z Prahy jieti.

1 na *Beránku*: hora u Mladé Vožice – 2: shromáždili se k bohoslužbám – 3 na *Táboře*: na hoře Tábor u Bechyně – 4: konali častá shromáždění – 5 v *náboženství* v nábožnosti – 6 v *svorenství* v svornosti – 9 *přijímáchu* (imperf.) přijímali – 10 *po horách*: narážka na chiliastické pouti v prvních letech husitského hnutí; jejich cílem byly výšiny, kterým dávána biblická jména; *putováchu* putovali – 13 *znamenaňte* pozorujte, všímejte si – 15 s *hólkami* s poutnickými holemi – 16 v *pokrytství* potají; *se rozplodie* rozmnoží se, rozrostou se – 17 *ežl že*

20: ve chvíli, kdy bylo vysloveno, bylo nové, neslýchané – 21 *vé* běda; *se naplni* (aorist) naplnilo se, stalo se skutkem – 22n.: 30. července 1419 – 25 z *rathauzu* z radnice – 26 *se smúti* zarmoutil se – 27 *ež... snide že* zemřel (16. srpna 1419) – 28 *šelma* mor, morová rána; *přijide* přišla – 29 *sebrachu se* shromáždili se; *v mále* v krátkém čase, brzo – 30 *plačte smrti* oplakávající smrt – 33 *vybichu* vybili, rozbili – 34: neušetřili varhan – 36 *rozsypachu* rozsypali, rozházeli – 37-38 smysl: to postihlo i oltáře a ornáty – 39 *Kartúsy*: kartouzský klášter na Smíchově (v. zde na s. 291); *spálichu* spálili (17. srpna 1419) – 41 *němice* němé (kartuziáni se zavazovali k trvalému mlčení) – 43 na *Křtškách*: na výšině u silnice mezi Prahou a Benešovem nad Ládvím (30. září 1419) – 44 *sebra se* sebralo se – 45 *zevnitř* zjevně – 52: kostelů se nedotýkající – 53 *řádem* podle řádu, jak se sluší – 56: k setkání došlo v Brně 27. prosince 1419 – 65 *doktorové světi* církevní autority – 66 *nechtě přijieti* nechtěl přijmout – 67 *že se mu modléchu* že ho snažně prosili – 68 *čeho se bráni* proti čemu se bránil – 71 *svátostí* kostelního náčiní – 72 *sbožie českého domu* královské statky – 75 *krve vylitie* krveprolití; *vzjide* vzešlo – 76 *k zemi přijide* ujal se vlády nad zemí – 77 z *mudrovánie* z moudrosti – 78 *rovné podávánie* spravedlivou, slušnou nabídku – 80 smysl: později to může dopadnout jinak – 81: tak se věci dály – 82 *bieše* byl – 83: týká se popravy 23 účastníků povstání z r. 1418, k níž došlo 14. března 1420 – 84 *jieti* zajmouti, zatknouti; pražský měšťan Jan Krása byl ve Vratislavi upálen 15. března 1420

SLYŠTE VŠICKNI, STAŘÍ I VY, DĚTI

I

Slyšte všickni, staří i vy, děti,
 co já vám chci pověděti:
 o novém zákoně dvorné položení,
 jehožť k božiemu zákonu podobno nenie,
 5 neb mnozí dějí, byť byl zákon boží,
 an jedno zlost a vraždy množí.

- Ktož smysl má, móžť rozuměti
a to dobře znamenati.
Přezděliť sú všecci zákon tomu,
10 kdež mají co pobrati komu,
nazývají jeho zlého protivníka k tomu
a řkúc: Králi, kacieřem tě nazývá,
pobrati jemu, což koliv má!
Ale dne smrti nepamatují,
15 jedno den ode dne lži a lsti skládají,
v tom radost, utěšení veliké jmají,
na jiné nic netbají,
neb jim vše dobře prospievá
to vše, co jim ukazuje viera nová.
20 Takéť jim nebranie toho,
protož vedú zlého přemnoho,
činiece se nad chudými vítězi,
lúpiec chudú kněží pravú stěží,
a tak dějí: Naše milá králová!
25 Tať jest zacelo pravá viera nová.
A ktož jie nechce s námi držeti,
mosie na svém sboží i na těle trpěti.
A tak činie lidu veliké bezprávie;
jiného tu nenie, jedno duši ztracenie!
30 Jižť nevědie, co v té viere držiece,
všeckny pořád obecně lúpiece.
Toť má črt po své vůli,
buď to v kostele, na poli neb kdež koli.
Zlú jim radu vždycky dávají
35 a řkúc: „Pobeřte farářóm a kněží, kde co mají,
a k tomu všem zákoníkóm,
boha se nic nebojiece
a na žádného také netbajíce!“
Také lúpie měšťáky i sedláky,
40 chudú kněží, kaplany, kórníe žáky.

3 *dvorné položenie* podivuhodný výklad – 6 *an jedno* který jenom; *zlost zlo* – 7 *mysl rozum* – 8 *znamenati* všimnouti si – 9: prohlásili to za zákon – 21 *vedú* provádějí – 23 *chudú kněží* chudé kněze; *pravú stěží* s velkým úsilím, usilovně – 24 *králová*: královna Žofie – 25 *zacelo* zajisté, dozajista – 27 *mosie* musí; *na svém sboží* na svém majetku – 29 *ztracenie* zatracení – 30 *mysl*: nevědí, co je vlastně obsahem jejich víry – 31 *pořád obecně* napořád a bez rozdílu – 32 *po své vůli* podle svého přání – 36 *zákoníkóm* mnichům – 40 *kórníe žáky* zpěváky na kůru, choralisty

II

- Protož věz to každý, žeť nenie při nich spasenie,
jedno mnoho lidu dobrého zatracenie!
Vězte to, lidé všichni viery nové:
v malých letech byli byste jako pohanové.
- 5 Ach, toť vás ta nová viera mylí!
Již sami mníte, byste kněží byli,
neb ti knězie vaši nové viery
klamajíf vás i bez miery.
Načiniliť sú z vás kazatelóv,
10 z ševcův, krajcův i z knapuov,
k tomu z mlynářóv i hernčieřóv i řezníkův,
z kolářóv, bečvářóv, z pekařóv
i sedlářóv, z konvářóv i z uzdařóv,
z uostrožníkův, z koželuhóv i z střelcův,
15 z lazebníkův, z pásařóv i z jiných řemeslníkův.
Také sú ženám kázati kázali,
o to sú se s svatým Pavlem netázali!
Než v jednie v své epištole die
– toť každý kněz dobře vie –
20 v nižto přikazuje ženám, aby nekázaly,
ani také nad mužmi panovaly.
A vy to jinak obracujete,
učíníte, což kolivěk chcete.
Tak činíte, což ráčíte,
25 věrné sluhy božie tlačíte.
Blaze vám té pochvaly!
Žel se tobě, všemohúci pane bože králi!
Také sobě skládáte mnoho nového,
ješto v tom jest málo pravého.
30 Mnozí ději z vás: Milý králi,
žeť sú za mistra Husi mnoho peněz dali
a k tomu sú jemu žádného slyšenie nedali.
A ktož mluví, buď starý nebo mladý,
veliký nebo malý,
35 v tom sú všickni selhali.
Také jeho svatým nazýváte,
v tom se velice i jiné klamáte,
neb to nikdy nenie slýcháno,
byť bylo svatým jmenováno,
40 jeližť jest prvé v diviech poznán

a potom zdvižen i kanonizován.
 Také jiné divy činíte,
 všechny pořád dobré viníte
 a tak svú vóli v zlosti vždy plníte.
 45 Ó milý králi, již k své starosti
 přepustíš-li vzniknutí té zlosti?
 Již nás po všech zemiech za nic nemají,
 a kudyž jedeme nebo deme, kacieře spielají.
 Protož, milý králi, jestiř o tobě zlé domněnie,
 50 mnějíř mnozí, by to bylo tvé povolenie,
 nebo tvoji milostníci pravú stěží
 lúpieř pořád všichnu kněží.
 Byloř by o to mnoho praviti,
 chciř té řeči všie ukrátiti.
 55 Však novověrci pravie:
 Papež, biskup nic nenie,
 a chtiec svěcenie na Lipnici mieti,
 prosili pana Čenka, aby kázal biskupa jieti.
 Po tomto se znáti dáte,
 60 že i lidi i samy se klamáte.
 Vidíte, že bez věčšie moci
 nemóžete sobě nic spomoci;
 a již vy mníte, byř ti byli svěcenci,
 tehdy vězte to na ně, žeř sú praví změtenci.
 65 Ó pane Čenku, s kým si se o to tázal,
 žeř biskupa jieti kázal?
 Byloř by tobě lépe radil,
 aby svú pečet z Konstancie vyvadil.
 Ó přeneščastné vaše viery rozdvojenie,
 70 v níž lúpeži konce nikdy nenie,
 jedno naše lásky všie uhašenje.
 Takéř sú mistři někteři zákona nového,
 ještoř v něm činie mnoho zlého
 mluviec: Králi, hřiechuř nenie vzieti,
 75 což koli kněžie mohú jmieti.
 V tom mají viery zlé položenie,
 a jižř mnějí, byř vedli právě,
 a tak sobě ukrátie zdravie.
 Nechtieř věděti zlého potkánie,
 80 však smrt jim trpěti aneb přijieti pokánie.
 Jedno chtie nade všechny býti,
 ufajíc v lidi, by se mohli skrýti;

- protož činie lidu veliké násilé
 ovšem nynie této chvíle.
 85 Znamenaj to každý člověk,
 nebyl nikdy takový věk,
 byť se tak v Čechách dalo,
 ještof by se tak mnoho zlého stalo.
 Protož již pohřiechu
 90 nenieť věrným do smiechu.
 Aj, toť naše veliké zamúcenie,
 jemůž rovně nikdy nenie.
 Protož, milý pane hospodine,
 jenž se k tobě svatá cierkev vine,
 95 rač se smilovati nad námi,
 nad svými věrnými křesťany,
 rač pomstiti na těle, nic na duši,
 kteříž pravú vieru ruší!
 Nebť nečinie tvú svatú mocí,
 100 ale jedno ďábelskú spomocí.
 Pročež, milá panno Maria žádúcie,
 jenž róže z nebe přestkvúcie,
 pros za ny svého milého syna,
 ať nám bude odpuštěna naše vina.
 105 Také, Jesukriste, milý pane,
 ať se tvá vôle stane,
 dajž nám jednotu svatú,
 zruš tu bůři proklatú
 skrze své milosrdenstvie svaté.
 110 Rač smútití lidi klaté,
 daj požítí své svaté milosti,
 neposlušným zkaz jich zlosti;
 nedaj jim panovati na dlúze,
 zbaviš své věrné veliké núze.
 115 Ať tě věrní tvoji chválé,
 pána nebeského, Jesukrista krále.
 Rač nám dáti dobré skončenie,
 dobrú pamět i všech svatých požehnánie.
 Neodluč ny své svaté milosti,
 120 daj nám, věrným svým, přiebytek v nebeské radosti!

4 v malých letech v několika málo letech – 10 z knapův z tovaryšů (soukenických) –
 13 z konvářův z výrobců konví – 14 z uostrožníkův z výrobců ostruh – 15 z pásařův
 z výrobců pásů – 17 sů se netázali neradili se (srov. 1 Kor. 14,34) – 25 tlačíte utiskujete –
 26 smysl: radujte se z té pochvaly – 31: snad narážka na tzv. svatojirský úrok, kterým

mělo duchovenstvo přispět r. 1413 na vyslání poselstva do Říma v záležitosti Husově – 40: až se objeví nějaký jeho zázrak – 41: a pak prohlášen za svatého (součástí kanonizace bylo „vzdvižení“, tj. přenesení ostatků) – 44: pášete zlé skutky podle libosti – 45 *k své starosti v stáří* – 46 *přepustíš-li připustíš-li, dovolíš-li* – 48 *kacieře spielajú* spílají (nám) kacířů – 49 *zlé domněnie* podezření – 50: mnozí se domnívají, že se to stalo s tvým souhlasem – 51 *pravú stěží* s velkým úsilím, usilovně – 53 *o to... praviti* o tom vypravovati – 57n.: na Lipnici vysvětil světící biskup Heřman Nikopolský 6. března 1417 skupinu husitských kněží, donucen k tomu Čěňkem z Vartemberka, který jej zajal v Německém Brodě (nyní Havlíčkově Brodě) – 63 *byl ti byli svęcenci* že ti jsou vysvěcení kněží – 64 *změťenci* pomatenci, blázni – 68 *aby... z Konstancie vypadil* abys odvolal svou pečeť, připojenou k stížnému listu českých pánů, který zaslali koncilu kostnickému proti upálení M. Jana Husa – 76 *položenie* ustanovení – 77 *byl vedli právě* že si správně počínají – 79 *zlého potkánie* zlého osudu, který je čeká – 84 *ovšem nynie* zvláště teď – 87 *byl aby* – 91 *zamúcenie* zármutek – 92 smysl: nemajícej obdoby, nesmírný – 94 *jenž ... k tobě* k němuž – 97 *pomstíti* potrestati – 102 *jenž jež jsi* – 103 *za ny* za nás – 104 *ať bude* ať je – 110 *smúťiti* zarmoutiti, zkrušiti – 111 *požití* užiti – 113 *na dlúze* nadlouho – 117 *skončenie* skonání, úmrtí – 119 *neodluč ny* nezstavuj nás

(ZBARVENÍ MNICHOVÉ)

Vlka poznáš po srsti
a mnicha po jeho chytrosti.
Když s sebe svrže kápi
a světského se rúcha chopí,
5 mní, by ho čert nepoznal
a v tom rúše se bohu dostal.
Musil by v stúpě stlúci srdce
vše jeho, i ruce:
nemóž se tak měniti,
10 by ho čert nemohl poznati!
V Soběslavě je barvie,
jinde to všady pravie:
z bielého, šerého neb z černého
tu učinie světského;
15 protoť jej čert zná dobre
u farářově dvoře i kóře.
Filip apostata, skandal,
drahně lotóv stříebra prodal;
též Otík, farář z mnicha,
20 jenž ženám popravuje břicha.
Mníš, by to bylo skryto,
cos u Moravě činil? Viem to,
Filipe, šenkovals v Znojmi s ženú,
ještěť tebe odsad poženú.

25 Puols léta v žalári seděl,
 toť sem já dobře věděl,
 I chceš jiné tresktati z zlosti,
 maje jich sám do sebe dosti?
 Mní, by jiné zkázal,
 30 an ho čert svú mocí svázal.
 Požívá čertové chytrosti,
 aby kázal jeho zlosti.
 Co je proti cierkvi svaté,
 to je kázal zde i jindy také,
 35 proti mistróm sboru prazkého
 i také konstanského;
 slyšev vše to pamatuji,
 avšak tomu nic neději.
 Když kto, což káže, zapří,
 40 máť před svú stranú dobrú při;
 však jest pán buoh přikázal,
 aby pro žádnú věc nelhal
 proti svému bližníemu,
 to j' proti člověku každému.
 45 To kázavše zpieváte,
 však toho v srdci nejmáte:
 Nepožádáš věci jeho,
 ani obroka kterého;
 již by rádi pobrali
 50 skopce, berany, by vám dali!
 V kostely ste se uvázali,
 koně i krávy pobrali;
 dřev ste toho bránili,
 již ste to vše sami pohylili.
 55 Protož se dobře opatřte,
 na jiné to necpajte;
 chcete-li u boha býti,
 mosiete všeco opustiti,
 sbožie, ženy i děti,
 60 a tak nikdiež nic nemieti.
 To čtenie ukazuje
 a tiem verše dva zavazuje.
 Apoštolé příkladem božím sú lásku kázali
 a tu po vše časy mezi sebú zachovali;
 65 vy kázete sváry!
 Natešieť vám v klášteře spáry,

- když se zase musíte vrátiti
a pokání činiti;
vedlé řeholy vaše
- 70 mosíte požívatí kaše.
Proč ste z kláštera vyběhli?
Aby svú vůli měli,
aby starších neposlúchali,
kudy chtěli, běhali.
- 75 Vlk z jámy vybera se,
nerád vchodí zase;
těž mnich, vybera se z nich,
nerád pójde opět do nich.
Črta když zaklínají,
- 80 do pekla poslati moc jmají;
ač volí svú nechce jíti,
však to mosí učiniti:
musíť mnich do kápě se bráti
a do smrti se kázati.
- 85 Již by ho rád ostal črt,
an běhá za ním vždy jako chrt;
nechceť jeho ostati,
mosíť se jemu najposlé dostati.
Sdělta se o tuto řeč,
- 90 pak pójdeta z Soběslavi přeč,
Filipe s Prokopem,
spařief vás jako psy úkropem!

5 *by* že by – 6 *bohu* k bohu, do nebe – 7 *v stúpě stlúci* roztlouci v stoupě – 13: ze všech mnichů, ať mají řádové roucho bílé, nebarvené, či černé – 14 *světského* neřeholního – 17 *apostata* odpadlík; *skandal*: narážka na Filipovo šenkování ve Znojmě (srov. v. 23); lat. *scandale*, *scandal* = výčepní míra – 18 *drahně* mnoho; *lot*: váhová jednotka (17,5 g) – 19 *Otík*: možná totožný s farářem Otíkem, dosazeným r. 1407 Mikulášem z Husi na faru do Záblatí; *farář z mnicha* bývalý mnich – 20 *popravuje břicha* spravuje (tj. že otěhotní) – 23 *šenkovals* čepovals (obraz.) – 27 *zlostí* za zlé skutky – 29 *by zkázal* že by ukáznil, napravil – 30 *an ho* a zatím ho – 31 *požívá* užívá – 35 *sboru prazkého*: míněna patrně většina pražských universitních mistrů, jejichž vlivem už r. 1403 odsoudilo valné shromáždění university Viklefovo učení – 36 *konstanského* kostnického (koncilu) – 38 *neději* neříkám – 40: obhájí se před svou stranou, před svými straníky – 48 *obroka* prebendy, důchodu z kněžského úřadu – 51: obsadili jste kostely (*fary*) – 54 *ste pohylili* pohltili jste – 55 *se opatřte* pohledte na sebe – 56 *necpajte* nesvádějte – 66 *snad*: dají vás v klášteře pod závoru – 69 *vedlé* podle – 72 *aby* abyste – 76: nerad se tam vrací zpět – 78 *do nich* mezi ně – 81 *volí svú* dobrovolně – 84 *se kázati* ukážínovati se, káti se – 85 *by ostal* zbavil by se – 88 *najposlé* naposledy, nakonec – 89 *sdělta se* (duál) podělte se, řekněte ji jeden druhému – 90 *pójdeta*... *přeč* (duál) půjdete pryč – 92 *spařief* opaří; *úkropem* vroucí vodou

(VÁCLAV, HAVEL A TÁBOR)

Když čas bieše léta od narozenie syna božieho
tisic čtyř set čtrmezciemého,
tehdy země Česká u veliké bieše biedě;
co se zlého činieše, známoť jest, dobře vědě,
5 avšak na pamět a pro výstrahu slušie psáti,
ač mi budú snad mnozí změtenci z toho láti.
Když se sta roztržení veliké u viere křesťanské,
zahubeno by najprvé kněžstvo, potom sbožie panské;
šibalské biechu tehdy moci silné,
10 náboženstvie tehdy bieše pokrytské, velmi divné:
ktož ukrutnější morděř, násilník, žhář bieše,
ten heslo to „obránce zákona božieho“ jmějieše.
Kostely, kaply, kláštery, oltáře, to vše bořechu napořád,
lúpiec, berúc, mordujíc diechu: Toť jest dobrý náš řád!
15 O boží zákon usty velmi pilně mluviechu,
sbožie cizieho zuby i nehty se pevně držiechu.
Českú zemi mezi sebú na tré rozbrojichu:
pražáci najprvé jednu rotu sobě strojichu;
táboři šielenci Žižku za hlavu zvolichu,
20 ten učini v České zemi mnoho zlého;
osta Čechuov něco vedlé Václava svatého,
ostřiehajice se toho bludu prokletého.
Čtvrtý také lid takový bieše,
ten se sem i tam mezi třmi stranami vrtieše.
25 Kterak se zdviže ta nechvíle tak hrozná,
kto bude chtieti, z zjevného písma to pozná.
Tuto chci toliko trojí řeč položiti,
budeť se, dá-li buoh, budúcim lidem hoditi.

Sta se toho léta, bieše jeden pátek,
30 snidechu se třie, a ten den bieše svátek.
Václav první jméno křestné jmějieše,
druhý Tábor, třetí Havel Vrtoš bieše.
V vypáleném se snidechu kostele;
i vece Tábor bledý, hledě jako jiné tele:
35 „Bratřie, jáť mám vepřovú pečení,
v této peleši sediece snieme ji.“
Havel Vrtoš k tomu brzo odpovědě
a řka: „Co mám činiti, toho ještě právě nevědě;
snad jest hřiech u pátek maso jiesti.

- 40 Kmotře Václave, chceš-li vedlé nás tuto siesti?“
Václav vece: „Táboře, pohan-li si, čili žid?
A ty, Havle Vrtoši, svú se řeči také styd!
Čili nevieš, že se postiti máme dnes?
Nebuď lakoten jako Tábor, hltavý pes;
45 také v božím domu máme se bohu modliti,
neslušieť nám u posvátném miestě stoliti.“
Vrtoch k tomu tak řka i vece:
„Jáť ještě dnes masa nebudu jiesti lehce,
ale rád bych, abychom byli za jednoho člověka,
50 jakož se jest dálo od počátku starého věka.“
Tábor s palicí stoje velmi křiče,
maje na sobě potvorné a zbledělé líce:
„Ty, Václave, vždy si protivník boží,
toť již vědie na tě bratřie naši mnozí.
55 A ty, bratře Vrtochu, razíť, neposlúchaj jeho,
najež se masa, budeš dobře silen z něho.
Poveduť tě k našemu dobrému knězi,
ten vie dobře pravého božieho zákona mezi,
dáť ihned tobě tělo a krev boží,
60 jakoť činie světi lidé mnozí;
pójdeš s bohem a s námi na protivníky,
tu teprv právě shledáš božie zákonníky;
budeš jmieti plnú svobodu a k tomu sbožie dosti.
Když zavítáme mezi protivničie hosti,
65 pober i spal, zabij s bohem vše napořád,
toť písmo velí a náš vešken svatý řád.
V jich krvi své ruce často umyješ
a tudy zákonu božiemu velmě prospěješ.“
Vrtoch uslyšav to, i podrba se v hlavě
70 řka takto: „Bylť sem v Čechách i v Moravě,
avšak u plně nejsem zpraven toho,
bych zabil nebo zlúpil pro buoh koho,
bych také božie domy bořil nebo páčil,
do té chvíle od toho ještě sem se vždy vzdálil.
75 Božie krve také hyzditi vždy nemohu;
popóm sbožie chceš-li odjímati, tohoť pomohu.
A přes to ještě bych rád právě prvé slyšel,
proč jest mezi námi tento veliký neklid vyšel?“

- Tábor se rychle k své řeči uteče:
80 „Mlčiž, ty protivniče Václave,“ to jemu vece,

Boží čas biespie leta od narožeme
syna božeho Jezusa, ctyř set gromy
gromeho tchdy zemie aeste v me
ake biespie biespie tzo se zleho gime
siaz namot jest dobru medie a v sate
nupamet apw wistahu slusie psati
az mi budu suad mnogy zmiecenzi z
toho laby

Roz sie sta wozeny welite v meye biespie
zahubeno by naxpre emez stodo potom z boze paxie
Sobalke biespie tchdy mozi stene
Naborenstane tchdy biespie pokat se welmy daban
koz vlcumessy mordex nastlne z hax biespie
Ten hestlo w obwinge zalona božeho gmy biespie
kostatli kupy klastery obwinge w wstie boze gmy nupomad
kupus betus, mordugus, dachu tot jest dobra naxie yab
Bozy zalon vsta welmy mlane mlane
Boze gmy zuby ynchty sie pemne dzuechu
Czestla zemj sebu naxie w obwinge
Naxie naxpre gednu wtu sdbie swagretu
Tabori sietenai zytla zablamu zroblechu
Ten wamy w aeste zemj mnogy zleho
Ostaciuow mego wedle muzlawa sratheho
Ostaciuow sie toho baidu wroblecho
Czestly taly byd talony biespie
Ten sie sem y tam mezy tymy stamamy wroble
kostatli se zdmje tu nechwile tal gromna
So bude chacti z yenneho pynna w pognu
Luto chgi toliko awgi wca pologiu
Budet sie dalibudh budugym lidem goditi
Sta sie toho leta biespie wden patel
Smdochu sie tzie acen den biespie srathe

27. Husitské zbraně

„a jáf Vrtocha snadně a upriemně zpravím toho,
nebf nenie k tomu řeči třeba přieliš mnoho.
Bylit sú papeži, legáti, kardináli, biskupové, mnišie, faráři
lakomí svatokupci, svatokrádci, nesmierní kuběnáři,
85 zatajili božieho zákona pro svú nešlechtnú lenost
a tudyť se jest zjevila na ně tu jich všecka zlost.
I dal jest buoh ducha svého svatého
v dobrú kněži naši i v nás také, člověka všelikého,
zjevně věděti, co jest z moci božie vuole;
90 protož boha brániece své sme opustili všechny rolé.
By bohu nelíbilo se, co my koli děláme,
sám by to již stavil, za to my všichni máme.
To jest ta bůře a největčí k tomu příčina;
na popy krvavé jde ta jistá všecka vina.
95 Protož ode mne přijmi tuto všichnu svatú zprávu,
chceš-li mieti svú hlavu bez bolesti a bez úrazu zdrávu.“
Václav odpověděv pěkně k této řeči vece:
„Chceš-li, Táboře, ponechati svých krikuov a svého meče,
chcif se také k vaši řeči dobře přimluviti;
100 protož žádám, by pomoc božská ráčila se mnú býti.
Toť vám i také sobě pravé naučenie dávám:
mluvmež spolu v dobrotě vázniec slova, tohoť žádám.“
Vrtoch proti tomu vece: „Dávnoť sem žádal toho,
bych byl zpraven kdy té pře od někoho.“
105 Tábor k tomu velmi brzko odpovědě:
„Mluv, protivníče boží, tuto mezi námi sedě,
zdali mniš, bychom neuměli božieho zákona?
A tu se jest námi zjevil a námi se také dokoná!“
Václav spěšně odpovědě k tomu:
110 „Z toho, Táboře, tě trestati dobře mohu.
Svatý Pavel piše k Římenínóm v epištole,
snad vám toho nekází vaši knězie v tábořské škole,
že boží zákon přestupujíc jím se chlubitě
a pod heslem zákona božieho Českú zemi hubitě.
115 Zdali ste neslychali Jezukrista pána svatého čtenie,
kterěz sú měli světi apoštole od toho pána řečenie,
a řka: Když to vše, což jest prikázáno, učiníte,
rcete, že slúhy súce nehodné, v pravdě se viníte.
A že mě nazýváš také protivníka zákona božieho,
120 pravdu pravíš; dotkni se také svědomí sám svého:
neb dieme-li my, že my hřiechu izádného nemáme,
sami se v tom, jakož die svatý Jan, klamáme;

poněvaž každý hříech jest proti božiemu rozkázani,
takež si ty protivník boží i s jinými tábořany.
125 Pravý člověk má se najprvé sám viniti,
ani dobrým, ani zlým skutkem nemá se chlubití.
Protož chceš-li se mnú mluviti o zákon boží,
s rozmyslem mluv, jakož činie múdří lidé mnozí.“
Vrtoch pochváli řeči Václavovy:
130 „Právěť jest v tom pověděl,“ to vece Táborovi,
„ale poněvaž sta dotýkala božieho zákona oba,
napřed povězta, co jest boží zákon? To jest naše doba.“

Tábor přijev otázku, takto k ní odpovědě:
„Poviemť o tom také, že Václav pochváli, dobře vědě.
135 Slušie to praviti i také vážití dosti draze,
tomuť sem se naučil dobře dávno u Praze:
boží zákon božie jest přikázanie a k tomu svaté čtenie,
jiné písmo bohem dané, v němž nic zlosti žádné nenie,
co jest popsal Mojžieš a jiní proroci světi;
140 v kněhách biblí plný zákon jest, chceš-li za to mieti.
Vrtochu, chceš-li písmo božieho zákonu převěděti,
musíš se výkladuov našich dobrých kněží držeti.
Choď k nám na kázanie, na nižádného netbaje,
ač tobě kto po staru dávnu jinak baje.
145 Staříť sú nesrozuměli jako lidé hlupí,
z písma zvěz, kde najdeš drahú kúpi.
Naše písmo a náš výklad proti všem starým osta,
sbožie kněžské, královo, panské tudy se nám dosta.
Protož, Vrtochu, již slyšíš tuto všicku zprávu,
150 drž se nás chutně, nechaje toho starého stavu!“
Vrtoch vece: „Mnohoť ještě mám pochybenie,
ještěť tuto plné zprávy při mně nenie;
nechť k tomu Václav něco řekne také,
zda bych se ještě vtípil řeči jaké.“
155 Václavova odpověď zajisté bieše tato:
„Neměj, Vrtochu, ihned u plně za to,
cožť Tábor radí, když tak chytře odpovie;
toť na ně mnohý křestan dobře vie,
že pěkně počnúc, a však zle konají,
160 pravdu povědúc, mnohé bludy kovají.
Najprvé sú božie přikázanie kázali,
ale již sú je svými skutky zlámali a zmazali.
Duchem počavše, tělem konají,

- 165 ale svatého Pavla výstrahy netbají,
 jakož ti lidé sami k sobě vyznávají,
 když na lakomství svú řeč dokonávají.
 Napřed dobře jest pověděl, co jest boží zákon;
 týž počátek o zákonu já pravím také jako i on.
 Ovšem boží zákon jest božie prikázanie a svaté čtenie,
 170 jiné písmo bohem dané, v němž nic zlosti žádné nenie.
 Chciť to dále všecko rozšířiti,
 v písmě svatém svú řeč pravú založiti.
 Vešken zákon i všechny cesty božie
 viera sú a milosrdenstvie, toť jest pravé sbožie,
 175 jakož svatý David svědčí i jiní mnozí proroci;
 proti tomu ižádný bludný nemá moci.
 Boží zákon jest, aby pravú vieru měl o bohu,
 bližnieho jako sám se miloval. To ještě řeci mohu,
 že ve všem písmě svatém prvé jest rozkázanie,
 180 tématomu se základoma všecko písmo klanie.
 Netřebať jest těch čtyř kusuov pražských k tomu,
 jenž sú mnohého křestana vypudily z jeho domu.
 Vierať jest nečitedlné a jisté božie poznánie,
 láska pravá boha a bližnieho svého milovánie.
 185 Proti viere drahú táhnú pohané a všichni židé,
 proti lásce kacieři také, die sv. Řehoř, a všichni zlí lidé;
 ač také nalézáme v písmě mnohé kacieře,
 ješto sú blúdili proti křestanské pravé viere.“

1 *bieše* (imperf.) byl – 2 *čtrmezciemého* čtyřiadvacátého – 4 *co se zlého činieše* co se dalo zlého; *vědě* vím – 6 *změtenci* pomatenci; *z toho* za to – 7 *se sta* (aorist) stalo se – 8 *by* bylo – 9 *šibalské*... *moci* síly zla; *biechu* byly – 11 *morděř* vražedník, vrah – 12 *heslo* jméno, označení; *jmějieše* (imperf.) měl – 13 *bofěchu* bořili – 14 *diechu* říkali – 15 *o boží zákon*... *mluviechu* o božím zákoně mluvili – 16 *se držiechu* drželi se – 17 *rozbrojichu* rozeštvali, rozdělili – 18 *rotu* skupinu, stranu; *strojichu* utvořili – 19 *zvolichu* zvolili, vyvolili – 20 *učini* učinil, provedl – 21: něco Čechů zůstalo při svatém Václavu – 24 *se vrtieše* vrtěl se, kolísal – 25 *se zdviže* zdvihlá se, povstala; *nechvíle* nepohoda, bouře – 26 *z písma* ze spisu, skladby

29 *sta se* stalo se – 30 *snidechu se* sešli se – 32 *Vrtoš*: narážka na ty, kteří měnili své stanovisko (srov. v. 24) – 37 *odpovědě* odpověděl – 38 *právě* opravdu – 40 *siesti* sednouti si, posaditi se – 42: styd se za svou řeč – 46 *stoliti* stolovati, jísti – 48 *mysl*: pro dnešek se snadno zřeknu masa – 49 *abychom byli za jednoho člověka* abychom byli svorní (jako jeden muž) – 55 *raziť* radím ti – 58 *mezi* hranici, míru – 62 *božie zákonniky* následovníky zákona božního – 64 *mezi protivničie hosti* mezi nepřátele – 65 *s bohem* ve jménu božím – 71: nejsem docela přesvědčen o správnosti toho – 72 *bych zlúpil* že bych oloupil; *pro buoh* pro boha, ve jménu božím – 73 *božie domy* kostely – 74 *sem se vzdáil* vyhnul jsem se tomu – 75 *hyzditi* haniti, tupiti – 76 *popóm* (hanl.) kněžím; *tohof* při tom

79: rychle se chopil slova – 81 *zpravím toho* poučím o tom – 84 *nesmierní kuběnáři* nemírní, nevázaní děvkaři – 86 *zlost* zlé jednání, hřích – 88 *v dobrú kněžt naši* do našeho dobrého kněžstva – 91 *by* kdyby – 92 *by stavil* zastavil by, učinil by tomu přítrž – 95 *zpravu* poučení – 98 *krikuov* hádek, svárů – 99 *se přimlavití* připojití se (k řeči) – 105 *brzko* rychle, spěšně – 107 *mníš* domníváš se, myslíš – 110 *z toho trestati* kárati za to – 111 *k Řtmenínóm* k Římanům; *v epištole*: srov. Řím. 2,23 – 116 *řečenie* výrok – 117-118: podle Luk. 17,10 – 121 *ižádneho* žádného – 122: srov. 1 Jan. 1,8 – 124 *takež* stejně – 125 *pravý* spravedlivý – 127 *o zákon* o zákonu – 131 *sta dotýkala* (duál) dotýkali jste se – 132 *povězta* (duál) povězte; *to jest naše doba* o to nám jde, na tom nám záleží

141 *převěděti* důkladně poznati – 144 *baje* vypravuje smyšlenky – 145 *sú nesrozuměli* nepochopili (Písmo) – 146 *drahú kúpi* cennou věc, kde je co cenného – 147 *osta* odolal, zvítězil – 148 *se dosta* dostalo se, připadlo – 150 *chutně* pevně – 151 *pochybenie* pochybnost – 152 *plné zprávy* dokonalé znalosti, poučení – 154: zda bych ještě pochopil nějakou řeč – 162 *sú zlámali a mazali* přestoupili a poskvrnili – 164: srov. Gal. 3,3 – 166 smysl: když lakotnými skutky usvědčují svou řeč z nepravdy – 172 *založiti* dáti základ, podklad – 175 *svatý David*: srov. Ž. 24,10 – 176 *bludný* bludař, kacíř – 177n.: srov. Mat. 22,37-40 – 180 *tématoma základoma* (duál) těmto dvěma základem (věřiti v boha a milovati bližního) – 181 *čtyř kusuov*: tzv. čtyř Pražských artikulů, do nichž byl r. 1420 shrnut náboženskopolitický program vítězné husitské revoluce: 1. svobodné kázání slova božského, 2. přijímání podobojí, 3. konec světské moci kněží a církve a 4. trestání tzv. smrtelných hříchů mocí světskou – 183 *nečitedlné* smysly nepostižitelné; *božie poznánie* poznání boha – 184 *láska... boha* láska k bohu – 185 *drahú* v bojovém zástupu

VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ PÍSEŇ O VÍTĚZSTVÍ U DOMAŽLIC

Vedle českého básnictví doprovázejícího revoluční hnutí vzniklo i bohaté básnictví latinské. I tato tvorba odrážela zájmy obou protikladných stran, husitské a reakční, a reagovala na tytéž hlavní problémy jako tvorba česká, obracela se však k jinému publiku. Chtěla totiž především působit na cizinu a s tím souviselo i její exkluzivnější zaměření, neboť byla určena výlučně lidem vzdělanějším, znalým latiny. Protože latinská tvorba – přes svou početnost – zaujímala v literárním procesu stále méně důležité místo, omezujeme se na ukázky z jediné skladby, husitské Písne o vítězství u Domažlic od Vavřince z Březové, oslavující památnou bitvu u Domažlic (14. srpna 1431), proslulou tím, že zpěv písne Ktož jsú boží bojovníci s hukotem dělostřelby sám stačil k zahnání křížácké armády na útek.

Mistr Vavřinec z Březové, narozený okolo r. 1370 nepochybně z vladycké rodiny na Kutnohorsku, byl nejznamenitější historik (srov. s. 494), význačný básník i publicista z dob husitských válek. Nová situace, vytvořená husitskou revolucí, postavila dosavadního dvorského literáta z okolí Václava IV. – tehdy upravil v českém zpracování Knihy snového vykládání a pro královského dvořana Jana Smolíka ze Slavic složil nedokončenou Kroniku světovou – v Praze na čas na významné místo v městské kanceláři novoměstské, kde na jeho mysl působilo mnoho podnětů. Již před husitskými válkami byly jeho schopnosti, zvláště historické, vysoce oceňovány. Svědčí o tom stručná, ale přece výmluvná charakteristika v Husově kvodlibetu r. 1411, srovnávající jej se slavným starořeckým spisovatelem Plutarchem; zároveň ukazuje, že již tehdy byl mezi universitními učiteli. Celou jeho literární činnost prostupuje nenávisť ke králi Zikmundovi, jejímž před-